

Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στο ποινικό δίκαιο των ανηλίκων στο πεδίο της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΣΜΑΤΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις πρόσφατες νομοθετικές μεταβολές (Ν. 4322/2015 και Ν. 4356/2015) που επήλθαν στο ελληνικό ποινικό δίκαιο των ανηλίκων αναφορικά με τον εγκλεισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

Με τους ν. 4322/2015¹ και 4356/2015² συντελέστηκαν σημαντικές αλλαγές στις διατάξεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων, ιδίως στο πλαίσιο της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού, ολοκληρώνοντας με τον τρόπο μια ουσιαστική μεταρρύθμιση που ξεκίνησε με το ν. 3860/2010³.

Γίνεται δεκτό ότι ο ποινικός σωφρονισμός αποτελεί ιδιαίζουσα κύρια στερητική της ελευθερίας ποινή με ειδικοπροληπτικά χαρακτηριστικά⁴ και αποτελεί το έσχατο μέτρο⁵ μεταχείρισης των ποινικά υπευθύνων ανηλίκων.

α) Στις αρχικές της μορφές⁶ η διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα προέβλεπε την επιβολή της ποινής του ποινικού σωφρονισμού σε ανηλίκους

¹ «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 42.

² «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 181.

³ «Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων», ΦΕΚ Α' 111.

⁴ Βλ. αναλυτικά την ανάπτυξη και την βιβλιογραφική τεκμηρίωση της θέσης αυτής και των απόψεων που έχουν διατυπωθεί για την νομική φύση του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ως κύριας ποινής ή ως μέτρου ασφαλείας, σε *Πιτσελά Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 257 επ..

⁵ Βλ. σχετικά *Κουράκη Ν.*, Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2004, σελ. 290, *Πιτσελά Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 259 επ.. Η θέση αυτή άλλωστε αποτελεί παραδοχή και της Εισηγητικής Έκθεσης του ν. 3860/2010.

που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας τους (μετά το ν. 3189/2003⁷), υπό την προϋπόθεση ότι κρίνεται αναγκαίος⁸ «για να συγκρατηθούν από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων». Τα στοιχεία που απαιτούνταν για την θεμελίωση της δικαστικής κρίσης για την αναγκαιότητα επιβολής του επαχθούς για τον ανήλικο μέτρου του ποινικού σωφρονισμού ανάγονταν κυρίως σε αξιολογικά κριτήρια που οδηγούσαν στην πρόγνωση⁹ της μελλοντικής συμπεριφοράς του ανηλίκου. Περαιτέρω κατά το προϊσχύον καθεστώς η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού ήταν δυνατή σε ανήλικους για πράξεις που φέρουν τον χαρακτήρα κακουργήματος ή και πλημμελήματος. Οι θέσεις αυτές δίκαια είχαν κριθεί ως προβληματικές: η επιβολή δυσμενών μέτρων επί τη βάση της δυσμενούς πρόβλεψης της προσωπικότητας του δράστη δημιουργούσε πρόδηλο ζήτημα συνταγματικότητας (άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 7 παρ. 1 του Συντάγματος) της σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης¹⁰. Περαιτέρω είναι εμφανές ότι υπό τις προϋποθέσεις αυτές ήταν πρόσφορη και δυνατή η πλήρης αποσύνδεση του επαχθούς αυτού μέτρου από την πράξη που τελέστηκε και την ατομική ευθύνη του δράστη, στοιχεία που είναι σύμφυτα με την έννοια του Κράτους Δικαίου.

⁶ «1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του δράστη κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του εφήβου για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα».

⁷ «1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα Κράτησης νέων».

⁸ Κατά την πάγια θέση της νομολογίας του Ακυρωτικού μας η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για την αναγκαιότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού σε ανήλικο είναι αναιρετικά ανέλεγκτη και γι' αυτήν αποφασίζει κυριαρχικά το δικαστήριο της ουσίας, βλ. σχετικά ΑΠ 196/1969, ΠΧρ 1969, σελ. 953

⁹ Πρβλ. την κριτική θέση για την έννοια της επικινδυνότητας αντί άλλων σε *Αλεξιάδη Σ.*, Η επικινδυνότητα του εγκληματία: ένα στοιχείο πλαστό», εις Μνήμη Χωραφά-Γάφου-Γαρδίκια, τ. II, 1986, σελ. 143 επ..

¹⁰ Πρβλ. και *Παρασκευόπουλου Ν.*, σε Ν.Παρασκευόπουλου / Λ.Μαργαρίτη, Ποινολογία, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 64. Βλ. επίσης και *Αλεξιάδη Σ.*, Εγκληματολογία, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 169, όπου εύστοχα επισημαίνονται προβλήματα συνταγματικότητας (άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος) για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, καθώς η σχετική κρίση ανάγεται και έχει ως βασικό άξονα την δυσμενή πρόγνωση της προσωπικότητας του ανηλίκου δράστη και όχι την πράξη που τελέστηκε.

β) Βασική τομή στις προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού σωφρονισμού αποτέλεσε η τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 127 Π.Κ. με το ο ν. 3860/2010¹¹, η οποία ήταν σαφώς πιο επιεικής και πιο ορθολογική από την μέχρι τότε ισχύουσα, με στόχο να προσδώσει τον χαρακτήρα της εξαίρεσης στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού σε βάρος του ανήλικου δράστη. Με τη μεταρρύθμιση του ν. 3860/2010 αυξήθηκαν αισθητά οι προϋποθέσεις για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού/περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων σε ανηλίκους δράστες¹², ενώ μειώθηκε η ανώτατη διάρκειά του¹³. Έτσι αυξήθηκε αρχικά η ηλικία του ανήλικου στον οποίο μπορεί να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός από τα δεκατρία στα δεκαπέντε έτη. Περαιτέρω προστέθηκαν στην διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 Π.Κ. νέες προϋποθέσεις για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού, που σχετίζονται με το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε: απαιτείται πλέον η τέλεση κακουργήματος που εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή αποτελεί μέρος ευρύτερης εγκληματικής δραστηριοποίησης του ανήλικου που τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση. Επίσης απαιτήθηκε αιτιολογημένη κρίση για την αναγκαιότητα επιβολής του ποινικού σωφρονισμού -και παράλληλη κρίση για την ανεπάρκεια¹⁴ των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας¹⁵ - στηριγμένη σε αντικειμενικά

¹¹ «1. Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση Κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση. Η απόφαση πρέπει να περιέχει ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία από την οποία να προκύπτει γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή, λαμβανομένων κατά περίπτωση υπόψη των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανήλικου». Για τη μεταρρύθμιση αυτή βλ. σχετικά Πιτσελά Α., Η αναμόρφωση του ποινικού σωφρονισμού – Ένα κρίσιμο βήμα για τον εκσυγχρονισμό του δικαίου των ανηλίκων, δημοσιευμένο σε Α.Μανιτάκη-Β.Κούρτη (επιμ.), Αφιέρωμα Μνήμης στην Γιώτα Κραβαρίτου, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 201 επ., Κοσμάτου Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το Ν. 3860/2010, ΠοινΔικ 2010, σελ. 804 επ.. Πρβλ. επίσης και Κατσογιάννου Μ., Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας ανηλίκων υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ο εξευρωπαϊσμός του ελληνικού Δικαίου Ανηλίκων a posse ad esse, ΝοΒ 2012, σελ. 2311 επ..

¹² Βλ. αναλυτικά Κοσμάτου Κ. σε Χ. Δημόπουλου / Κ. Κοσμάτου, Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη, β' έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010, σελ. 94 επ.

¹³ Βλ. αναλυτικά σε Πιτσελά Α., Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 277 επ.

¹⁴ Πρβλ. Πανταζή-Μελίστα Ε., Θεραπευτικά μέτρα ή περιορισμός σε ΕΚΚΝ. Ποια η σύγχρονη βούληση του νομοθέτη για την αντιμετώπιση των ανηλίκων εξαρτημένων παραβατών του Νόμου περί ναρκωτικών (άρθρα 123, 127 παρ. 1β' ΠΚ και 39 Ν 4139/2013), ΠοινΔικ 2014, σελ. 1088.

¹⁵ Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, κατά την επιβολή των μέτρων κατά του ανήλικου θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιεράρχηση των μέτρων από τα ηπιότερα προς τα

μεγέθη: την βαρύτητα της πράξης που τελέστηκε, σε συνδυασμό με την προσωπικότητα του δράστη. Τέλος αναμορφώθηκαν τα όρια διάρκειας¹⁶ του απειλούμενου ποινικού σφροονισμού, ως εξής: από έξι (6) μήνες έως πέντε (5) έτη για πράξεις που απειλούνται στο νόμο με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη, από δύο (2) έως δέκα (10) έτη για πράξεις που απειλούνται στο νόμο με ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη μεγαλύτερη των δέκα ετών (με το όριο των δέκα ετών να ανεβαίνει στα δεκαπέντε έτη αν πρόκειται «για εξαιρετικές περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων που απειλούνται με ισόβια κάθειρξη ή κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών»).

Είναι εμφανές ότι οι θέσεις αυτές επικεντρώνουν την προσοχή στο «ποινικό δίκαιο της πράξης» απομακρύνοντας τις επιλογές από το «ποινικό δίκαιο του δράστη»: βασική αρχή για την παρέμβαση στην προσωπική ελευθερία (ως έσχατο μέσο μεταχείρισης) αποτελεί αρχικά η πράξη που τελέστηκε και όχι η προσωπικότητα του δράστη. Η επιλογή αυτή είναι και δικαιοπολιτικά ορθή, καθώς η αμιγώς κατασταλτική προσέγγιση για τους ανήλικους δράστες, η ουσιαστική αχρήστευσή τους μέσω απολύτως ακατάλληλων ιδρυματικών θεσμών ουσιαστικά επιτείνει τον στιγματισμό τους και τους θέτει de facto στο περιθώριο¹⁷. Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας όταν κυριαρχείται από μέτρα στερητικά της ελευθερίας όχι μόνο δεν είναι ενδεδειγμένη και αποτελεσματική, αντίθετα αποτελεί σημαντικό παράγοντα υποτροπής¹⁸, όπως άλλωστε δείχνουν και οι σχετικές ερευνητικές προσεγγίσεις¹⁹.

βαρύτερα και από τα εξωιδρυματικά προς τα ιδρυματικά. Βλ. αναλυτικά *Πιτσελά Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 131 επ., *Κουράκη Ν.*, Νεότερες ευρωπαϊκές εξελίξεις στο δίκαιο της παραβατικότητας των ανηλίκων, Ποινικός Λόγος 2001, σελ. 301 επ., *Μαγγανά Α.*, Υπάρχουν νέες εξελίξεις στον τομέα της δικαιοσύνης για ανήλικους;, Μια συγκριτική επισκόπηση, Ποινική Δικαιοσύνη 2001, σελ. 758 επ.. Βλ. επίσης και *Πολυζωΐδου Β.*, σε Δανελάτου Α./Πολυζωΐδου Β./Μπιστούνα Υβ., Δίκαιο Προστασίας Ανηλίκων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 307.

¹⁶ Βλ. σχετικά *Μαργαρίτη Α.*, Έφεση κατά βουλευμάτων και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι – ψυχικά πάσχοντες) (ΜΕΡΟΣ Γ'), Παρέκβαση: οι λοιπές με το Ν 4322/2015 τροποποιήσεις του δικαίου των ανηλίκων (: επιβολή και διάρκεια περιορισμού – αρμοδιότητα – περιοριστικοί όροι – ανασταλτικό αποτέλεσμα), ΠοινΔικ 2015, σελ. 609 επ..

¹⁷ Βλ. σχετικά *Χαΐδου Α.*, Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, σελ. 113.

¹⁸ Πρβλ. *Πιτσελά Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 270.

¹⁹ Βλ. σχετικά *Κουράκη Ν./Σταθουλοπούλου Ε./Μηλιώνη Φ.*, Νεαροί κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους: Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τα ποσοστά υποτροπής και η περαιτέρω πορεία τους μέσα στην κοινωνία, Ποινικός Λόγος, 2004, σελ. 2895 επ..

Δικαιολογητικοί λόγοι της μεταρρύθμισης αυτής αποτέλεσαν οι διαπιστώσεις αναφορικά με τις δυσμενείς επιπτώσεις της στέρησης της ελευθερίας σε τόσο νεαρή και αδιαμόρφωτη ηλικία, σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα των συνθηκών έκτισης του ποινικού σωφρονισμού στην χώρα μας. Βέβαια δεν είναι άγνωστες οι θέσεις είτε για πλήρη κατάργηση²⁰ είτε για περαιτέρω αύξηση του κατωτάτου ορίου ηλικίας για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού²¹, οι οποίες έχουν ως αφετηρία τους τις δυσμενείς επιπτώσεις της στέρησης της ελευθερίας σε τόσο νεαρή και αδιαμόρφωτη ηλικία, σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα των συνθηκών έκτισης του ποινικού σωφρονισμού στην χώρα μας. Σε κάθε περίπτωση οι τροποποιήσεις στο άρθρο 127 παρ. 1 Π.Κ. με το ν. 3860/2010 κινήθηκαν σε απολύτως θετική κατεύθυνση, καθώς αφενός απέκλεισαν ορθά την δυνατότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού σε πλημμεληματικές πράξεις και αφετέρου περιόρισαν την ευρεία επιβολή του ποινικού σωφρονισμού όχι σε όλα τα κακουργήματα, αλλά σε αυτά που κατά τεκμήριο εμφανίζουν μεγαλύτερη απαξία²². Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην κατ' εξαίρεση επιβολή του ποινικού σωφρονισμού στις περιπτώσεις σοβαρών (από άποψη σπουδαιότητας) προσβολών των εννόμων αγαθών κατά την κατάταξή τους στον ποινικό νόμο, της αντικειμενικής δηλαδή βαρύτητας της πράξης. Σε κάθε περίπτωση η αξιολόγηση της (κακουργηματικής κατά τα παραπάνω) πράξης που τελέστηκε θα πρέπει να περιλαμβάνει και τις περιστάσεις τέλεσής της (τρόπος, μέσα, τόπος και χρόνος τέλεσης), αλλά και τα αίτια που οδήγησαν σε αυτήν.

γ) Το 2015 έλαβαν χώρα δύο νομοθετικές παρεμβάσεις στην διάταξη του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα²³, οι οποίες είχαν ως θεωρητική αφετηρία την ελαχιστοποίηση του εγκλεισμού των ανηλίκων δραστών, αφού ο εγκλεισμός

²⁰ Βλ. σχετικά την Καμπάνια «Κανένα παιδί σε κελί» από την Πρωτοβουλία για τα δικαιώματα των κρατουμένων, σε <http://www.keli.gr/search/label/%CE%B1%CE%BD%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9>.

²¹ Βλ. σχετικά το με αρ.πρ. 22/01.04.10 έγγραφο του *Συνηγόρου του Πολίτη*, όπου προτείνεται «... επέκταση της ηλικίας αυτής στα 16 έτη, καθώς θεωρείται ότι ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες τάσεις της ψυχολογίας, που τοποθετούν την έναρξη της ψυχοκοινωνικής ωριμότητας του ανηλίκου στην ηλικία αυτή. Το ελάχιστο ηλικιακό όριο των 16 ετών ισχύει σήμερα σε χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και το Βέλγιο, ενώ είναι σαφές στη διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και στο δημόσιο λόγο πολλών κρατών, η τάση ακριβώς να αυξηθούν κατά το δυνατό τα ελάχιστα ηλικιακά όρια για την έναρξη του ποινικού σωφρονισμού (φθάνοντας ακόμη και στα 18 έτη, που ισχύει στο Λουξεμβούργο)», βλ. σε <http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/deltia-typoy/paratiriseis-toy-synigoroy-toy-politi-sto-nomoschedio-gia-tin-parabatikotita-ton-anilikon>

²² Βλ. σχετικά *Κοσμάτου Κ.*, Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν. 3860/2010, Ποινική Δικαιοσύνη 2010, σελ. 804 επ..

²³ Το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα αντικαταστάθηκε με το άρθρο 7 παρ. 3 του ν. 4322/2015 (ΦΕΚ Α' 42) και με το άρθρο 26 του ν. 4356/2015 (ΦΕΚ Α' 181).

διατηρείται αρχικά μόνο σε πολύ βαριά εγκλήματα²⁴ και την δραστική μείωση της προβλεπόμενης ανώτατης διάρκειας του ποινικού σφραγισμού. Η παρέμβαση αυτή μειώνει τον κίνδυνο να λειτουργήσουν κοινωνικά στερεότυπα²⁵, ακολουθεί το πρότυπο της προώθησης εναλλακτικών της κράτησης μέτρων και συμβάλλει στην αποφυγή των αρνητικών συνεπειών του εγκλεισμού, όπως η κοινωνική περιθωριοποίηση, ιδίως με το στιγματιστικό²⁶ βάρος που την ακολουθεί, και ο ερχομός του ανηλίκου σε επαφή με χώρους που μπορεί να λειτουργήσουν διαδικασίες εκμάθησης της εγκληματικής δραστηριότητας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Συνήγορος του Πολίτη σε πρόσφατη Έκθεσή – Αυτοψία στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κορίνθου, υποστηρίζει, ότι θα πρέπει να επιδιωχθεί η κατάργηση της κράτησης των ανηλίκων σε φυλακές ενώ η διατήρησή της θα πρέπει να προβλέπεται μόνο για ελάχιστες περιπτώσεις σοβαρών αδικημάτων, όπως λ.χ. εγκλήματα κατά της ζωής και

²⁴ Βλ. σχετικά *Κωνσταντίνου Ζ.*, Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση, δημοσιευμένο σε *Μ. Γασπαρινάτου* (εκδοτική επιμέλεια) «Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2016, σελ. 1863 επ. (=http://crime-in-crisis.com/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b2%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b1%ce%b1%ce%bd%ce%b7%ce%bb%ce%af%ce%ba%cf%89%ce%bd%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b4%ce%b9%ce%ba/).

²⁵ Βλ. σχετικά *Παρασκευόπουλου Ν. – Νούσκαλη Γ.*, σε *Μαργαρίτη Λ./ Παρασκευόπουλου Ν. /Νούσκαλη Γ.*, Ποινολογία, 8^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 56.

²⁶ Για την λειτουργία του στίγματος και στερεοτύπων στο πεδίο της ποινικής αντιμετώπισης του εγκλήματος από όλους τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου βλ. τις θεωρίες του «χαρακτηρισμού» ή «του στιγματισμού» ή «της αλληλεπίδρασης» ή «της ετικέτας» (labeling theory). Βλ. αναλυτικά *Mead G. H.*, “Mind, Self and Society”, 1934, *Tannenbaum Fr.*, “Crime and the Community”, 1938, *Ed. Lemert*, “Social Pathology”, 1951,, *Becker H. S.*, “Outsiders: Studies in the Sociology of deviance”, New York 1963, “Labeling Theory Revised”, σε *P.Rock-McIntosh* (επιμ), *Deviance and Social Control*, London 1973 [*Becker, H.S.*, Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης, μετάφραση *Α. Κουτζόγλου - Β. Μπουρλιάσκος*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000], *Δασκαλάκη Η.*, Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1985, σελ. 79 επ., *Λαμπροπούλου Ε.*, Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ. 110 επ., *Αριμανδρίτου Μ.*, Η διαχρονική εξέλιξη της προσέγγισης της ετικέτας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 8 επ., *Λαμπροπούλου, Ε.*, Κοινωνιολογία Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης, εκδ. Ελληνικά Γράμματα Αθήνα 1999, σελ. 135 επ., *Αλεξιάδη Σ.*, Εγκληματολογία, εκδ. Σάκκουλα, ε’ έκδοση, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 83-84, *Δημόπουλου Χ.*, Εισηγήσεις Εγκληματολογίας, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 265-266, , *Βιδάλη Σ.*, σε *Βιδάλη Σ.-Κουλούρη Ν.*, Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 245 επ..

αποκλειστικά ως έσχατη λύση για αυτούς που έχουν συμπληρώσει το δέκατο έκτο έτος της ηλικίας τους²⁷.

Υπό την οπτική αυτή οι νέες εκδοχές του άρθρου 127²⁸ προσδίδουν πλέον το χαρακτήρα της εξαίρεσης στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, καθώς ο κανόνας είναι ότι αυτός επιβάλλεται μόνο σε εκείνες τις κακούργηματικές πράξεις, που επισύρουν την ποινή της ισόβιας κάθειρξης ή για τις πράξεις του άρθρου 336 ΠΚ εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών²⁹, ενώ για όλες τις υπόλοιπες πράξεις επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

Πάντως ο παραπάνω κανόνας προέβλεψε και εξαιρέσεις: αρχικά (με το ν. 4322/2015³⁰) προβλέφθηκε ότι ειδικά το αναμορφωτικό μέτρο της τοποθέτησης σε Ίδρυμα Αγωγής μπορεί να αντικατασταθεί με ποινικό σωφρονισμό για τους ποινικά υπεύθυνους ανηλίκους, εφόσον τους έχει επιβληθεί για πράξη, που είναι κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας εάν διαφεύγει επανειλημμένα από το Ίδρυμα Αγωγής και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται απολύτως αναγκαίος ή τελέσει εκ νέου πράξη που

²⁷ Βλ. Έκθεση Επίσκεψης - Αυτοψίας του Συνηγόρου του Πολίτη, στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κορίνθου, Μάρτιος 2015, σε <https://www.synigoros.gr/resources/150516-ekthesi.pdf>.

²⁸ Κατά το ν. 4322/2015: «1. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα απειλούμενο με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης, με την επιφύλαξη της παραγράφου 3α του άρθρου 124. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δύναται να επιβληθεί και για τις πράξεις του άρθρου 336 εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών», ενώ κατά το ν. 4356/2015 «1. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα απειλούμενο με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Η ίδια ποινή δύναται να επιβληθεί και για τις πράξεις του άρθρου 336, εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων μπορεί να επιβληθεί και σε ανήλικο που έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας του και του έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της περίπτωσης ιβ' της παραγράφου 1 του άρθρου 122, εάν μετά την εισαγωγή του στο ίδρυμα αγωγής τελέσει έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα».

²⁹ Βλ. επιφυλάξεις από Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Μπιτζιλέκη Ν./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2^η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 68 επ..

³⁰ Με την παρ. 3 α του άρθρου 124 ΠΚ: « 3.α. Το δικαστήριο μπορεί να αντικαταστήσει το αναμορφωτικό μέτρο της περίπτωσης ιβ' της παραγράφου 1 του άρθρου 122 που έχει επιβληθεί σε ποινικά υπεύθυνο ανήλικο για πράξη, την οποία αν τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας, με περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, εφόσον: α) ο ανήλικος διαφεύγει επανειλημμένα από το ίδρυμα αγωγής και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται απολύτως αναγκαίος ή β) τελέσει εκ νέου πράξη, που εάν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα που εμπεριέχει στοιχεία βίας».

είναι κακούργημα που εμπεριέχει στοιχεία βίας³¹. Η εξαίρεση αυτή έλαβε άλλη μορφή μετά την τελευταία τροποποίηση του άρθρου 127 παρ. 1 ΠΚ με το ν. 4356/2015, καθώς προβλέφθηκε πλέον ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μπορεί να επιβληθεί και σε ανήλικο που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του και ενώ του έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της εισαγωγής του στο ίδρυμα αγωγής τελέσει μετά την εισαγωγή του έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα. Είναι προφανές ότι η τελευταία -και ισχύουσα- μορφή της διάταξης του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα για την κατ' εξαίρεση επιβολή του ποινικού σωφρονισμού αίρει ουσιαστικά τα βασικά προβλήματα της προηγούμενης διατύπωσης-εξαίρεσης και καθιστά πιο αντικειμενικά τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για την επιβολή του επαχθούς για τον ανήλικο μέτρου. Σημειώνεται επίσης ότι με το ν. 4322/2015 μειώθηκε η ανώτατη διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων στα δέκα έτη³².

Κατά την Εισηγητική Έκθεση των σχετικών διατάξεων του ν. 4356/2015 σημειώνονται τα εξής: «...Η κλιμάκωση της αυστηρότητας στην αντιμετώπιση του ανηλίκου ενόψει της ανυπακοής του που εκδηλωνόταν με την επανειλημμένη διαφυγή του από το Ίδρυμα Αγωγής δεν ήταν συμβατή με την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege* (ά. 7 παρ. 1 Συντ.) και την αρχή της αναλογικότητας (ά. 25 παρ. 1 δ' Συντ.). Κι αυτό γιατί μια πειθαρχικού χαρακτήρα παράβαση, που από μόνη της δεν συνιστούσε έγκλημα, επαρκούσε για να ερευνηθεί η ανάγκη ποινικού σωφρονισμού του ανηλίκου. Περαιτέρω, η ίδια η χρήση του όρου «επανειλημμένη διαφυγή» επέτρεπε συμπεριφορές με πολύ διαφορετικό απαξιολογικό περιεχόμενο (λ.χ. ως προς τον αριθμό των επαναλήψεων, τη χρονική έκταση και τους λόγους της διαφυγής) να συνδέονται με τις ίδιες έννομες συνέπειες. Άλλωστε, η περίπτωση β) της καταργηθείσας διάταξης, ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή της ενοχής (ά. 2 παρ. 1 Συντ., ά. 14 παρ. 1 Π.Κ.). Ειδικότερα, η νέα πράξη που τελούνταν από τον ανήλικο, ενώ η ίδια δεν μπορούσε να επισύρει κατ' άρθρο 127 παρ. 1 Π.Κ. ποινικό σωφρονισμό, έδινε τη δυνατότητα στο δικαστήριο να επιβάλλει τη σχετική ποινική κύρωση ως προς την προγενέστερη πράξη, υπό τη μορφή της αντικατάστασης του αναμορφωτικού μέτρου του άρθρου 122 παρ. 1 περ. ιβ' Π.Κ. που είχε επιβληθεί. Έτσι, όμως, η νεότερη συμπεριφορά του ανηλίκου δράστη επιβάρυνε αναδρομικά την ποινική αντιμετώπισή του για προηγούμενες συμπεριφορές του. Με την προτεινόμενη ρύθμιση του άρθρου 25 του ΣχΝ η επιβολή του ιδρυματικού

³¹ Βλ. κριτικές παρατηρήσεις από Μαργαρίτη Α., Έφεση κατά βουλεύματος και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι – ψυχικά πάσχοντες) (ΜΕΡΟΣ Γ'), Παρέκβαση: οι λοιπές με το Ν 4322/2015 τροποποιήσεις του δικαίου των ανηλίκων (: επιβολή και διάρκεια περιορισμού – αρμοδιότητα – περιοριστικοί όροι – ανασταλτικό αποτέλεσμα), ΠοινΔικ 2015, σελ. 609 επ..

³² Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Μπιτζιλέκη Ν./ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2^η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 69-70, Παρασκευόπουλου Ν. – Νούσκαλη Γ., σε Μαργαρίτη Α./ Παρασκευόπουλου Ν. /Νούσκαλη Γ., Ποινολογία, 8^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 63 επ..

αναμορφωτικού μέτρου της τοποθέτησης σε Ίδρυμα Αγωγής, κατ' άρθρο 122 παρ. 1 περ. ιβ' Π.Κ., περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις των πράξεων που αν τις τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργηματα. Η επιλογή αυτή συνάδει αφενός με την αρχή της χρήσης του ποινικού δικαίου ως *ultimum refugium* και αφετέρου με τις κατευθύνσεις και επιταγές που απορρέουν από το άρθρο 37 περ. β' ν. 2101/1992, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 26, υπό την επιφύλαξη ότι θα κριθεί αυτό αναγκαίο, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει την ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων σε ανήλικο μεγαλύτερο από 15 έτη που, έχοντας τελέσει αξιόποινη πράξη, τοποθετήθηκε σε ίδρυμα αγωγής και μετά την εισαγωγή του σε αυτό τελεί νέο έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα. Με τον τρόπο αυτόν αντικαθίσταται το σχήμα που προβλεπόταν από το καταργηθέν άρθρο 126 παρ. 3^α Π.Κ., όπου η απλή επανειλημμένη διαφυγή από το ίδρυμα αγωγής μπορούσε να επιτείνει την ποινική αντιμετώπιση του ανηλίκου και η τέλεση νέου κακούργηματος οδηγούσε σε αντικατάσταση του επιβληθέντος αναμορφωτικού μέτρου της τοποθέτησης σε ίδρυμα αγωγής με ποινικό σωφρονισμό, δημιουργώντας προβλήματα τήρησης της αρχής της ενοχής (βλ. παραπάνω αιτιολογική έκθεση υπό άρθρο 24 επ. ΣχΝ). Με τη νέα ρύθμιση επιδιώκεται, άλλωστε, η καλύτερη διαφύλαξη της υποχρέωσης της πολιτείας να επιβάλλει ποινή σε ανήλικο μόνο ως έσχατο μέτρο (ά. 37 παρ. β' ν. 2101/1992), δηλαδή αφού έχει προηγηθεί τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής για αυξημένης βαρύτητας πράξη και παρόλα αυτά εκδηλώνεται επανάληψη εγκληματικότητας αυξημένης βαρύτητας...».

Ήδη από το 2008 ο Συνήγορος του Παιδιού, σημείωνε την ακαταλληλότητα των χώρων και των συνθηκών διαβίωσης όπου κρατούνται ανήλικοι (Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων Αυλώνα, Βόλου και Κασσαβέτειας, Φυλακή Διαβατών, Γυναικεία Φυλακή Κορυδαλλού), καθώς και τη μη συμβατότητα με τους σκοπούς της σωφρονιστικής μεταχείρισης των ανηλίκων³³. Με δεδομένο ότι η στέρηση της ελευθερίας των ανηλίκων και η τοποθέτησή τους σε «ειδικά καταστήματα κράτησης νέων» τείνει να ισοδυναμεί με την αχρήστευσή τους, καθώς ουσιαστικά επιτείνει τον στιγματισμό τους³⁴, τους θέτει *de facto* στο περιθώριο,

³³ Βλ. σχετικά το Δελτίο Τύπου του Συνηγόρου του Πολίτη, με την ιδιότητά του ως Συνήγορος του Παιδιού της 12.11.08, σε <http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/deltio-tyrou/deltio-tyrou-gia-tis-fylakes-anilikon>. Βλ. επίσης και το από 15-5-2012 Δελτίο Τύπου του Συνηγόρου του Παιδιού, σε <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.efarmoges.66937> για το συνωστισμό και τις ελλείψεις στις Φυλακές Ανηλίκων Αυλώνα και τις σχετικές Εκθέσεις για τα έτη 2010 και 2011.

³⁴ Πρβλ. *Κοντοπούλου Ε.*, Ο ποινικός στιγματισμός του ανηλίκου και η επίδρασή του στη δευτερογενή παρέκκλιση, δημοσιευμένο σε Μ. Γασπαρινάτου (εκδοτική επιμέλεια) «Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2016, σελ. 2082 επ. (<http://crime-in-crisis.com/%ce%bf-%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%b3%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b1%ce%bd%ce%b7%ce%bb%ce%af%ce%ba%ce%bf%cf%85/>), *Παναγιωτόπουλου Ν.*,

ενισχύει την ιδρυματοποίησή³⁵ τους και τους οδηγεί μαθηματικά στην υποτροπή³⁶, η ανάγκη για διεύρυνση των εξωιδρυματικών ποινικών κυρώσεων (με ύπαρξη «κατάλληλης υποδομής βοήθειας προς τον ανήλικο από ειδικευμένο προσωπικό»³⁷) που θα τείνει στην κατάργηση των στερητικών της ελευθερίας μέτρων κατά των ανηλίκων είναι ένα επιτακτικής σημασίας ζήτημα³⁸. Στην κατεύθυνση αυτή άλλωστε κινείται και η παράλληλη σχετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, αναφορικά με την συγκρότηση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για την κατάρτιση σχεδίου νόμου για τη δημιουργία «Μονάδων Μέριμνας Νέων»³⁹.

Μέσα λοιπόν σε μία πενταετία (2010-2015) η ελληνική νομοθεσία στο πεδίο της μεταχείρισης των ανηλίκων δραστηριοποιεί σταδιακά ένα μεγάλο βήμα: την κατ' εξαίρεση επιβολή του ποινικού σφραγισμού των ανηλίκων μόνο για εξαιρετικά μεγάλης βαρύτητας εγκλήματα και μόνο όταν όλα τα εξωιδρυματικά

Θεσμική διαχείριση της παραβατικότητας και κοινωνικός αποκλεισμός, Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, δημοσιευμένο σε Δ.Καραντινού/Λ.Μαράτου-Αλιπράντη/Ε.Φρονίμου (επιμέλεια), Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, έκδοση ΕΚΚΕ, τ. Α', Αθήνα 1996, σελ. 407 επ..

³⁵ Βλ. σχετικά Μαγγανά Α./Λάζου Γ./Σβουδράκου Δ., Η Εγκληματολογία από τα Κάτω, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 109 και ιδίως 130 επ., Χάιδου Α., Το σφραγιστικό σύστημα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, σελ. 80, Λαμπροπούλου Ε., Είναι η φυλακή κλειστό σύστημα; (μια κοινωνιολογική ανάλυση της κοινωνίας των κρατουμένων και η δυναμική των αντιδράσεών τους), Ποινικά Χρονικά 1986, σελ. 419.

³⁶ Πρβλ. Χάιδου Α., Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, σελ. 113. Βλ. και τα πορίσματα της έρευνας που παρουσιάζεται σε Κουράκη Ν./Σταθουλοπούλου Σ., Πορίσματα επαναληπτικής (follow-up) έρευνας του εργαστηρίου ποινικών και εγκληματολογικών ερευνών (Πανεπιστήμιο Αθηνών), δημοσιευμένο σε Σ.Γεωργούλα (επιμ), Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα, Τιμητικός Τόμος για τον Σ.Αλεξιάδη, εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα 2007, σελ. 45 επ..

³⁷ Πρβλ. την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. Bouamar κατά Βελγίου αποφ. 29.2.1988, Σειρά Α', αρ. 129, παρ. 50-53, όπου έκρινε ότι εάν οι προϋποθέσεις αυτές δεν συντρέχουν, η κράτηση του ανηλίκου παύει να είναι «νόμιμη», κατά την έννοια του άρθρου 5 παραγ. 1 της ΕΣΔΑ, και συνιστά παραβίαση της διάταξης αυτής, αναφέρεται από Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Παρατηρήσεις και προτάσεις στο Σχέδιο Νόμου για την «αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων», δημοσιευμένη στην Ιστοσελίδα της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (http://www.nchr.gr/category.php?category_id=165).

³⁸ Βλ. σχετικά Κοσμάτου Κ. σε Χ. Δημόπουλου / Κ. Κοσμάτου, Δίκαιο Ανηλίκων. Θεωρία και πράξη, β' έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010, σελ. 143 επ.

³⁹ Αριθμ. 44904/2015 (ΦΕΚ Β' 1281/29-6-2015) Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Σύσταση και συγκρότηση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για τη δημιουργία μονάδων μέριμνας νέων, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων».

μέτρα κρίνεται ότι δεν είναι αποτελεσματικά, μειώνοντας με τον τρόπο αυτό δραστικά τον αριθμό των ανηλίκων κρατουμένων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων⁴⁰. Ας σημειωθεί ότι οι παραπάνω θέσεις είναι απολύτως σύμφωνες με τις αρχές που διαγράφονται σε διεθνή κείμενα, όπως στους «Στοιχειώδεις Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή Δικαιοσύνης σε ανηλίκους»⁴¹ ή στις «Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων»⁴² και τους «Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων για γυναίκες»⁴³.

Αν λοιπόν ένας βασικός παράγοντας υποτροπής των ανηλίκων αποτελεί ο πρώιμος (και πολλές φορές παρατεταμένος) εγκλεισμός τους, οι πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις που ελαχιστοποιούν⁴⁴ την στέρηση της ελευθερίας τους αποτελούν το μεγάλο «στοίχημα» για ένα νέο μοντέλο άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής για τους ανηλίκους⁴⁵, με αποστασιοποίηση από την καλλιέργεια και την αναπαραγωγή⁴⁶ του φόβου του εγκλήματος στην κοινή γνώμη⁴⁷ από τα Μέσα

⁴⁰ Βλ. σχετικά στοιχεία στον Πίνακα και το Γράφημα που ακολουθούν.

⁴¹ «Κανόνες του Πεκίνο», Ψήφισμα 40/33, 29/11/1985: «[...] 19. *Least possible use of institutionalization. 19.1 The placement of a juvenile in an institutions hall always be disposition of last resort and for the minimum necessary period*».

⁴² «Κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντ», Ψήφισμα 45/112, 14-12-1990: «[...] 46. The institutionalization of young persons should be a measure of last resort and for the minimum necessary period, and the best interests of the young person should be of paramount importance».

⁴³ «Κανόνες της Μπανγκόκ», Ψήφισμα 65/229, 16-03-2011: «[...] Rule 65. Institutionalization of children in conflict with the law shall be avoided to the maximum extent possible. The gender-based vulnerability of juvenile female offenders shall be taken into account in decision-making».

⁴⁴ Βλ. σχετικά τα στοιχεία του Πίνακα και του Γραφήματος, που παρατίθενται στο τέλος της μελέτης, από τα οποία προκύπτει η δραστική μείωση των ανηλίκων κρατουμένων μετά την θέσπιση των ν. 4322/2015 και 4356/2015.

⁴⁵ Πρβλ. και την θετική θέση του Συνηγόρου του Παιδιού για τις διατάξεις του ν. 4322/2015 στο από 26-3-2015 και με αρ. πρωτ. Φ. 1500.2/12374/2015 έγγραφό του, σε <https://www.synigoros.gr/resources/150416-sxolio.pdf>, καθώς και στο από 16-4-2015 Δελτίο Τύπου, σε <https://www.synigoros.gr/resources/docs/563826.pdf>.

⁴⁶ Βλ αναλυτικά *Bauman Z.*, Ρευστοί καιροί. Η ζωή της αβεβαιότητας, μετάφραση Γ. Γεώργιας, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2008, σελ. 32.

⁴⁷ Πρβλ. *Ζαραφωνίτου Χ.*, Τιμωρητικότητα, Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 24 επ. και τις εκεί αναφορές.

Μαζικής Ενημέρωσης⁴⁸ και μακριά από «ηθικούς πανικούς»⁴⁹, αποκλεισμούς και τάσεις «μηδενικής ανοχής»⁵⁰.

⁴⁸ Για το θέμα βλ. μεταξύ άλλων σε *Κωνσταντινίδου Χ.*, Τα ΜΜΕ και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 108-109, 2002, σελ. 139 επ., *Λαμπροπούλου Ε.*, Η βία και η εγκληματικότητα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Are bad news good news?, Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 415 επ., *Λαμπροπούλου Ε.*, Τύπος και εγκληματικότητα, Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 431 επ., *Κουκουτσάκη Α.*, Εγκληματικό στερεότυπο και ΜΜΕ. Ιδεολογίες του εγκλήματος και το θέμα της κοινωνικής συναίνεσης, Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη «Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», 2000, έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 445 επ.

⁴⁹ Πρβλ. *Μόσχου Γ.*, Μέσα μαζικής Ενημέρωσης, ηθικοί πανικοί και δικαιώματα του παιδιού, σε Β. Καρύδη – Α. Χουλιάρη (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα. Σύγχρονες προσεγγίσεις*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 261 επ., *Κουκουτσάκη Α.*, Νεολαία και «ηθικοί πανικοί», δημοσιευμένο σε Α.Πιτσελά (επιμ.), *Ο δρόμος προς τη Δικαιοσύνη, Συνέδριο προς τιμή του Ομ. Καθηγητή Στέργιου Αλεξιάδη*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 47 επ.. Για το θέμα βλ. αναλυτικά *Καρύδη Β.*, *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2010, Σειρά Media+Εγκλημα, αρ. 20, σελ. 146 επ., ο οποίος κάνει λόγο (με άξονα την εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην χώρα μας) «για την δημιουργία ενός ηθικού πανικού, που εκκινεί από ένα υπαρκτό πρόβλημα και καταλήγει στην κατασκευή μιας φανταστικής σοβαρής και καθολικής κοινωνικής απειλής για την κοινότητα». Βλ. επίσης *Cohen S.*, *Folk Devils and Moral Panic*, London 1972, *Βιδάλη Σ.*, σε *Βιδάλη Σ.-Κουλούρη Ν.*, *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2012, σελ. 259-261 και τις εκεί βιβλιογραφικές αναφορές, *Ζαραφωνίτου Χ.*, *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 89 επ.

⁵⁰ Για το θέμα βλ. διεξοδικά *Wacquant L.*, *Οι φυλακές της μιζέριας*, μετάφραση Κ. Διαμαντάκου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001, *Τζαννετάκη Τ.*, *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής. Μια κριτική θεώρηση των θέσεων του James Q. Wilson*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2006, *Αντωνοπούλου Α.*, *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής. Η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2010.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΙΘΜΟΥ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΝ 1η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ
ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΑΠΟ 1-1-2003 ΕΩΣ 1-1-2017⁵¹**

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ	ΕΤΗ														
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ	8418	8726	8722	9964	10370	11645	11736	11364							
									12349	12479	12475	12693	11798	9611	9560
ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ	449	543	445	420	376	446	520	510	568	587	600	452	358	245	250

⁵¹ Τα στοιχεία του Πίνακα και του Γραφήματος αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, βλ. σχετικά σε <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%A3%CE%A9%CE%A6%CE%A1%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9Fbr%CE%A3%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD.aspx>

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

Διακύμανση του αριθμού των ανήλικων κρατουμένων στη διάρκεια ενός έτους
(Δεκέμβριος 2014-Νοέμβριος 2015)

